

Sahne

"TÜRKİYEMİZ'DE MİLLÎ TİYATRO YOKTUR"

Celâl BALKIR
(Rejisör - Aktör)

ANKETİMİZ ve BİR CEVAP

— TAKDİM —

Mecmuamızın 21. sayısında haberini ve konusunu bildirdiğimiz «Günümüz tiyatrosu ve tiyatroculuğu» üzerine açtığımız anketimize gelen cevaplardan İstanbul Şehir Tiyatrosu Rejisör ve aktörlerinden Sayın Celâl Balkır'ın cevabını 969-70 Tiyatro sezonunun başlaması münasebetiyle neşrediyoruz.

Anketimize gelen bütün yazıları ilerde okuyucularımıza takdim edecek ve birçok sahada olduğu gibi tiyatro sahasındaki hal-i pür melâlimizi gözler önüne sermiş olacağız.

Ayrıca bu zamana kadar anketimize cevap vermek isteyipte verememiş olanların da cevaplarını göndermelerini rica eder, anketimize iştirak edenlere açık teşekkürü bir borç bilirim.

Anket sorularımızı cevaplarla ilgi kurulması bakımından tekrar aşağıya almış bulunuyoruz:

«Konu :

1 — Günümüzde Türk ve dünya tiyatrosu, dünyada ve bizde özel ve resmî tiyatrolar ve münasebetleri ne durumdadır?

2 — İdeal Tiyatro nasıl olmalıdır, yahut tiyatro daha üstün bir seviyeye nasıl yükseltilebilir?

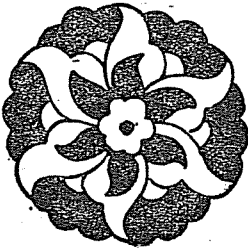
3 — Millî Tiyatro ne demektir, mevcut tiyatrolar bu vasıfları haiz midir, değilse Millî Tiyatro haline nasıl gelebilir?

4 — Türkiyemizde eser, seyirci ve oyuncu durumu nedir?»

Abdülkadir SEZGİN

T. İ. E. T. F.

Tiyatro Müdürü

1 — Günümüzde Türk Tiyatrosu kendi çapında daimi bir ilerleyiş göstermektedir. İstanbul'da Şehir Tiyatroları, Ankara'da Devlet sahneleri önderdir bu ilerleyişe. Bugün Türkiye sınırları içinde çeşitli sahneler çalışır durumdadır, hepsi kendi gücünde çaba gösterir ve seyirci bulur.. Bilhassa gençlik dört elle sarılmıştır sahneye.. Gelir, görür ve anlar. İyiyi candan alkışlar, kötüyü haklı olarak yuhalar.. Eğer dış ülkelerle kıyaslıyacak olursak, üzülmek isterim ki, bugünkü Türk Tiyatrosu Dünya tiyatro ilerleyişine ayak uyduramamıştır. Bunda, bir çok faktörlerin etkisi vardır.. Bütçelerin kıfayetsiz olması, mütehasıs teknik eleman yokluğu, tüm sanatçıların tiyatro okulu me'zunu olmaması ve nihayet kâfi bilgiye sahip olmayan yöneticiler elinde kösteklemesi başta gelir.. Çok acıdır ama, işte bu yalan yanlış çaba içinde bir yandan yokluklarla savaşarak, bir yandan kısır bilgi çerçevesi içinde gene de bir şeyler yapar ve yukarda dediğim gibi kendi çapında ilerleyiş gösterir...

Tiyatro bir ilimdir. Ve yaratıcıdır.. Tiyatro ilminin ve yaratıcı kudretinin bulunmadığı sahneler ancak kopyecilikle ayakta tutunurlar.

Bugünkü Dünya tiyatrosunun iki yönü vardır. Birincisi, dozunda yenilik yaparak mükemmeli vermek, ikincisi, aşırı yenilik yaparak mükemmeli vermek... Ne şekilde olursa olsun, mükemmeli verdikten sonra mesele kalmaz.. Yalnız ileri sahnelerde bazı genç yöneticiler isim yapmak hevesiyle aşırı tecrübelerle girişiyorlar ki, bu gibi tecrübeler ekseriya fiyasko ile sonuçlanıyor. Bununla beraber, aşırı bir yenilikle parlayan, sunduğu eserle yeni bir çığır açmasına seyirciyi büyüleyen yöneticiler de yok değil... Zaten eserin özünden ayrılmamak şartıyla mükemmeli vermektir hüner...

Dünyada ve bizde özel tiyatrolar, gaye bakımından aynıdır.. Hafif ve halkı çekici oyunlar verip seyirciyi memnun etmek, dolayısıyla kazanç sağlamak.. Taktir edilir ki, tiyatro çok masraflı bir iş yeridir. Para sahneye çuvala dökülür sonra gişeden teker teker toplanır. Yabancı sahnelerde de bizde de hükümetlerin ve belediyelerin Özel tiyatrolara bir yardımı yoktur. Onlar kendi yağlarıyla kendileri kavrulmak zorundadırlar. Zordur durumları.. Sahnelerini yaşatabilmek için insanüstü bir çaba göstermek mecburiyetindedirler... Bir yandan vergi, bir yandan bina kirası, bir yandan kostüm, dekor, aksesuar, teknisyen ve sanatçı masrafı hakikaten yıkıcıdır.. Bununla beraber bizde de, yabancı diyarlarda da Özel sahneler, seyircinin nabzına göre şerbet verdikleri için döktükleri terin mükafatını görürler. Bizde Özel tiyatroların çoğalmasını memleket hesabına faydalı bulurum. Hem seyirci yetiştirmek bakımından, hemde pratik bir mektep olarak kabul edersek, kimbilir, belkide ilerde içlerinden birkaç yıldızın doğması muhtemel olduğundan ötürü...

Yalnız, yabancı Özel tiyatrolar ile bizim Özel tiyatrolar arasında bir fark vardır. Bizde muayyen bir kadro çalışır, belki diğer bir sene, bir veya birkaç sanatçı çıkartılır veya alınır. Yahut, kadro tamamen yenilenir. Yabancı Özel tiyatrolarda yıldız sistemi hâkimdir. Bir mevsim için muayyen bir kadro

ile mukavele yaparlar, işte bu kadronun içine bir veya iki yıldız koyarlar ve onların ismiyle eseri lâne ederler.. O mevsim oynanacak her yeni eserde başka bir yıldız çalıştırmağa mecburdur onlar... Bu yıldızların senelik çalışma programları hazırlanmıştır. Bir sene içinde hangi tiyatrodaki kaç ay çalışacaklarını ve hangi eserleri temsil edeceklerini bilirler. Konturatları evelce yapılmıştır.

Resmî veya yarı resmî tiyatrolar, yabancı sahnelerde de bizde de Hükümetten veya Belediyelerden aldıkları muayyen bir bütçe ile idare edildiklerinden mali bakımdan rahat bir çalışma sistemi içindedirler. Bütün güçlerini sanata verirler. İleri tiyatro memleketlerinde bu kabil sahneler, hakikaten sanat meşalesini ellerinde tutan müstesna yerlerdir. Her bakımdan pek muhteşemdir sundukları eserler.

2 — İdeal tiyatro, her yönüyle dört başı mamur bir tiyatrodur. Binadan tutunda, temizliğinden, içinde çalışanların her branşta ehil kişiler olmasından, teknik üstünlüğünden, başarılı oyunlarından, rahat koltuklarından kapıcısına kadar örnek vasfı hâiz olmalıdır. Hemen akla gelebilir. Binâ itibariyle Kültür Sarayı idealdir.. Değildir.. Çünkü oraya bakım için paramız yetmez.. Hükümet yeteri kadar verse çalışan yeteri kadar çalışmaz.. Açıldı da gördük. Öndeki camların yarısı, yarı temiz, yarısı kir içinde idi. Onbeş gün sonra hava tertibatı bozuldu. Usta bulamamışlar yaptırarak. Tüccarların kongresinde sıcağın ter dökerek uyuyanlar oldu milyonların içinde.. Gazete resimlerinden görmüşsünüzdür. Diyeceksiniz ki, Daha yeni idi, bitmemişti «Bittikten sonrada göreceksiniz. İleri kentlerin sokaklarında yağmurlu havada yere bak saçını tara, pırl pırlıdır. Artık tiyatro binasını siz tasavvur edin nasıldır...

Bir tiyatro, bütünü ile daha üstün bir seviyeye ulaşabilmek için her yönü ile mükemmeli ister. Vazifeliğin en küçüğünden en büyüğüne kadar idealist, bilgili, vicdanlı kişiler olması lâzımdır. Her branşında ihtisas yapmış elemanların çalıştırılması zaruridir.

3 — Millî Tiyatro, bir milletin harsını benimsemiş, vatan toprağının mukaddes hamuru ile yoğurulmuş bünyesiyle (Ben bu aziz vatandan doğdum) diye şahlanacak bir tiyatrodur. Bizde mevcut tiyatrolar bu evsafı hâiz değildir. Bizler sadece güzel örnekler verdik, ışık tuttuk.. Yeni kuşakların, bizim aydınlatığımız nurlu yolda, bilgili ve şuurlu bir ilerleyişle kısa bir gelecekte bu şerefe erişeceklerine yüzdeyüz inanıyorum. Yalnız onlardan bir isteğim var.. Bizi unutmamınlar.. Çünkü, savaşta şehit vermeden zafer kazanılmaz.

4 — Türkiyemizde tiyatro eseri: Esefle söylüyorum bugün yürekler acısıdır.. Denemeden ileri gidememiştir. Çok sahne yazarı vardır. Aralarında kalburüstü olanları parmakla gösterilecek kadar azdır.

Bu kıymetlerin tiyatro eserleri çok beğenilir ve tutulur.. Fakat, buna rağmen, genede fikir ve teknikte yüzdeyüz olgunluğa erişilememiştir. Eeee.. Kolay iş değildir bu... Bu konuda da ilerisi için çok ümitliyim.. Bu toprak neler çıkarmamıştır bağrından. Ba-

karsınız, birgün, bir anda dev bir tiyatro yazarı çıkarır ortaya.

Seyirciye gelince: Bir insan tasavvur ediniz ki karnı açtır. Nefis bir yemek ister canı. Gözünê kestirdiği lokantayı seğer, oturur, iştahlı bir yemek yer ve memnun ayrılır. Aynı kişi tesadüfen aynı yemekleri malzemesiyle ustasıyla daha üstün bir lokantada yerse, o zaman aradaki farkı anlar! Aç karnına soğan ekme bile tatlı gelir insana.. İşte bizim tiyatro seyircimiz de açtır. Tiyatrosuz yapamaz. Ruhunu doyurmak için seçtiği bir tiyatroya girer.. O kadar kadirşinastır ki, memnun kalır, alkışlar ve ayrılır.. Bilemez malzemenin üstün kalitesini, bilemez ustanın üstününü, bilemez eserin nasıl temsili icap ettiğini, o kadar zavallıdır ki, hoşuna gider çünkü onun, öyle olduğunu sanar.. Açlığının ve yüksek olgunluğunun verdiği kadirşinaslık onu taktire iter. Bilhassa, yabancı eserlerin aslı nasıldır, nasıl temsil edilir, her yönü nasıl usta ellerden çıkar, nasıl bir yorum ile sunulur, nasıl yüksek bir bilginin, bilerek yapının emeğidir?. Bilsen.. İşte o zaman yakını ve burda gördüğünün her yönüyle ne kadar yanlış olduğunu o zaman anlar.. Şu muhakkak ki, seyircimiz hoşgörü açısından dünyada bir tanedir. Üstün sevgisi vardır, sahneye rağbeti günden güne artmaktadır. Bu çok memnurluk verici ve sevindiricidir. Çünkü, Tiyatro seyirciyi yaratır, tiyatroyu yaşatansa seyircidir. Fakaaat.. Buna rağmen ileri memleketler seyircisine nisbetle geridedir. Bizim seyircimiz, ne zaman, göreceği eseri okuyupya tiyatroya gitmesini öğrenirse, ne zaman az gelirlî kişi lokmasından arttırdığı parayı tiyatroya vermekten gurur duyarsa, ne zaman gideceği eserde yer bulabilmek için kışım dondurucu soğukta sabahın dördünde kuyruğa giripte dokuzda açılacak gişeyi beklerse, ne zaman sadece eseri görmek için değil, sanatçısına kadar ayrı ayrı değerlendirmek için tiyatroya koşarsa, ne zaman temsil esnasında öksürüğü tutunca usulca dışarı çıkıp, gıcık veya öksürüğü geçinciye kadar bekler ve o perdenin bitimine kadar başkalarını tekrar rahatsız etmemek için içeri girmez ve öksürüğü yüzünden kaçırdığı kısımları görmek için tekrar aynı temsile gelirse, ne zaman temsil bittikten sonra sahne kapısına koşup, yağmur

kar demez, içerde dakikalarca alkışladığı sanatçıları tekrar alkışlamak için titreyerek dakikalarca özel çıkış kapısında beklerse, işte, o zaman ideal tiyatro seyircisi olur.

Oyuncu durumuna gelince: İşte bu da üstünde durulacak önemli bir konudur. Evvelâ şunu belirtmek isterim ki, Ankara Devlet Konservatuarı öğüneceğimiz bir müessesedir. Yetiştiriyor ve yetiştirecek. İstanbul Şehir Tiyatrosu genç istidatlar için, kuruluştundan beri pratik bir okul vazifesi görmüştür, fakat genel olarak şöyle bir göz atarsak, çoğu sahnelerimizde çalışanların yüzde ellisi heveslilerden seçilmiş, eğitimden mahrum kişilerden meydana gelir. Eeeee.. Sadece heves, sadece istidat veya fizikî durumu کافی gelmiyor. Bilgi şart, görgü şart... Bizde, şuna benziyor bu sistem. Her şeyi uygunda bir gencin, yalnız gözleri kör... Alınıyor bu genç, «Yürü» deniyor ona.. Yürüyeceği yol müthiş sarp.. Bocalıyor biçare, düşe kalka mesafeler alıyor, ya gücünün yettiği kadar bilimsiz ilerliyor, yahut, kaybolup gidiyor. Halbuki, ne istidatlar vardır bizde..

Bunlar lüzumlu eğitime tâbi tutulsa, dünya çapında sanatçı olmamaları için hiç bir sebep yoktur. Bir tiyatro oyuncusunun hiç olmazsa lise derecesinde okuması şarttır. Lisan bilmesi, yabancı eserleri tetkiki yönünden zaruridir. Daha sahneye çıkmadan tiyatro ilmine vakıf olması lâzımdır. Tabii bunun için de muhakkak meslekî eğitim icap eder. Dünya ne yapıyor? Elâlem nereye gidiyor? Meslek hayatında bunları tâkip edebilmesi için dış memleketlerde tetkik ve etüdleri icap eder. Sahnelerimizde çalışan istidatlı gençlere bu gibi imkânlar verilmelidir. Neden olmuyor, neden olamıyor? Bu da para meselesi diyeceksiniz.. Ben «Paradan ziyade anlayış meselesi bu» diyorum. Anlayıştan henüz çok uzaktayız gibi geliyor bana.

Ve bu alışkanlıkla, kimi gencin kanına giriyoruz, kimi gencide «bu sanatçılar» diye sahneye sürüyoruz. Çok yazık.. İşî incelediğimiz zaman, sahnemizin her yönünde noksanlarımızın çok olduğunu görüyoruz.. Uzak olmayan bir gelecekte hepsinin gönlümüzün istediği gibi olacağını ümid edelim.

(Baştarafı 12. Sayfada)

34 — Küveyt Evkaf ve İslâmî İşler Bakanlığınca aylık olarak yayınlanan «El-mecelletül Vayıyül İslâmî» sayı. 36, Şubat 1968.	39 — Şir'atül İslâm. Sünenüddüâ bâb-1.	59 hadis no: 64, Muhtarul-ehâdis S. 143
35 — El-müezzemil. 4	40 — El hucurât. 10	46 — Et-terğıp Vetterhip C. 1, S. 64 hadis no: 82—83 Mektubat İmam-ı Rabbanî C. 1, S. 160 mektup. 186
36 — Hadimi C. 1, S. 117, C. 4, S. 325	41 — El-firakul Müteferrika Beyne Ehlizzeyğı Vezzandaka A.Ü. İ-lâhiyat Fakültesi yayını. 1961	47 — Mektubat C. 1, S. 34, mektup 23
37 — Hadimi C. 1, S. 117, Mektubat İmam-ı Rabbanî. C. 1, S. 293, Mektup. 273 de: «Mevlid kabih bir bid'attir denilmektedir» nerede kaldı gazel..	42 — İnkılaplar İhtilâller ve Siyonizm. S. 463	48 — Muhtarul-ehâdis S. 138, 1957 tab'1
38 — Şir'atül İslâm ve şerhi. Seyyid Ali Zade. S. 106.	43 — Et-terğıp Vetterhip. C. 1, S. 65 hadis no: 87/86	49 — El haşr. (7)
	44 — Riyazussalihin. Nevevi (1233/1277) Darulirşad Beyrut 1968 baskı S. 61, hadis no: 169	
	45 — Et-terğıp Vetterhip C. 1, S.	